

Marginale morfologie in het Nederlands: paradigmatische samenstellingen, neo-klassieke composita en splintercomposita / Gert Meesters. – 327 p. Gent: KANTL, 2005. (Studies op het gebied van de Nederlandse taalkunde)

ISBN 90-72474-55-4 Prijs: € 17,00

Dit boek is de licht herziene versie van het proefschrift waarop de auteur in september 2002 promoveerde aan de K.U. Leuven. De bedoeling van het boek is om een descriptief overzicht te geven van een aantal typen woordvorming die in de standaardbeschrijvingen van de morfologie van het Nederlands minder aandacht hebben gekregen. In die beschrijvingen gaat de aandacht vooral uit naar het proces van samenstelling (door combinatie van woorden) en afleiding (door voornamelijk affigering). De taalkundige Van den Toorn heeft om die reden wel eens geklaagd over wat hij 'linguïstische preutsheid' noemde, de verwaarlozing van de marginale morfologie. De ambitie van Meesters is door zijn studie van de marginale morfologie bij te dragen aan de morfologische descriptie van het Nederlands, en daarnaast aan te geven welke verschijnselen in dat domein interessante theoretische implicaties hebben.

Wat men, zeker tegen het licht van recente publicaties als Hüning 2000 en Hinskens 2001, ook mag vinden van de gegrondheid van het verwijf van Van den Toorn, zeker is dat Meesters de Nederlandse taalkunde heeft verrijkt met een uitstekend overzicht van de soorten woordvorming die in de titel van zijn proefschrift genoemd worden. Zijn studie is gebaseerd op een aantal corpora met teksten uit Nederlandse en Vlaamse kranten. Bovendien toont Meesters zowel de Nederlandse als de internationale relevante literatuur uitstekend te kennen.

Hoofdstuk 2 is gewijd aan 'Paradigmatische samenstellingen'. Dit zijn samenstellingen die niet zijn gevormd door de syntagmatische verbinding van twee woorden, maar op basis van bestaande samenstellingen. Een voorbeeld is het woord *Kerstvrouw* gevormd op basis van de samenstelling *Kerstman* en het woordpaar *man – vrouw*. Voor dit verschijnsel is door verschillende Nederlandse morfologen aandacht gevraagd omdat dit het belang van paradigmatische betrekkingen tussen woorden voor woordvorming laat zien. De overzichten en beschrijvingen van Meesters ondersteunen uitvoerig het gezichtspunt dat woordvorming zowel een syntagmatische als een paradigmatische dimensie heeft, zoals ook de auteur zelf met nadruk beoogt. De vorming van samenstellingen als *steengoed* en

scharrelmelk op basis van andere samenstellingen die met *steen-* of *scharrel-* beginnen heeft tot de vraag geleid of deze eerste elementen niet als affixen of althans affixoiden beschouwd moeten worden. In ieder geval laten ze zien dat de grens tussen samenstelling en afleiding vaag is (zie Booi 2005a voor een theoretische bespreking van deze kwestie). De vorming van zulke samenstellingen laat zien dat het lexicon een 'web van woorden' vormt (Booi 2005b, Koornwinder 2005).

In de volgende twee hoofdstukken van Meesters' boek komen de neo-klassieke composita aan de orde. In zulke composita is minstens een van de samenstellende delen een gebonden morfem, zoals *bio-*, *eco-*, *tele-* of *-loog*. Dergelijke gebonden morfemen worden door Meesters, maar overigens ook door een stoet van Duitse taalkundigen, confixen genoemd. Uiteraard doet zich dan het probleem voor wanneer we een gebonden morfem een affix noemen, en wanneer een confix. Een van de criteria van Meesters voor de confix-status is dat als de betekenis van zo'n morfem gemakkelijk te vertalen is door een inheems woord, het een confix is. Ook merkt hij op dat confixen altijd zelfstandige prosodische woorden zijn, terwijl dat doorgaans niet geldt voor (echte) affixen. Dat laatste is zeker juist voor wat betreft uitheemse suffixen. Er is echter toch wel een flink aantal gebonden uitheemse morfemen die traditioneel als prefixen worden beschouwd, en ook prosodische woorden zijn, morfemen zoals *anti-* en *meta-*. Meesters merkt zelf op (p. 80) 'Sommige confixen bouwen met evenveel gemak een paradigma op als traditionele prefixen'. Ik denk dan ook dat, zodra zich reeksvorming voordoet, het verschillen tussen uitheemse prefixen en initiële confixen niet scherp te trekken valt. En het is de vraag of dat zo erg is: het benadrukt nog eens de paradigmatische grondslag van woordvormingpatronen (vgl. Booi 2005a).

Voor de morfologie van het Nederlands is een duidelijk verschil geconstateerd in het gedrag van uitheemse tegenover inheemse affixen. Uitheemse suffixen worden bij voorkeur aangehecht aan uitheemse stammen, terwijl dit niet geldt voor uitheemse prefixen, die zich ook zonder moeite laten combineren met inheemse stammen (Booi 2002). Meesters laat zien dat dit ook geldt voor het hele domein van neo-klassieke composita waarin gebruik wordt gemaakt van confixen: een woord als *ecomelk* met een initieel confix is gewoner dan een woord als *bondoloog* dat een finaal confix bevat.

De volgende hoofdstukken zijn gewijd aan splintercomposita. Een splinter is een vorm-be-

tekeniseenheid die te beschouwen is als een kortere en gebonden versie van een bestaand woord. Voorbeeld van splinters zijn *choco-* en *-mel* in *chocomel*, verkortingen van *chocolade* en *melk*. Een ander mogelijk voorbeeld is *-gate* dat een splinter is van *Watergate*, en vervolgens een eigen betekenis ‘politiek schandaal’ heeft gekregen (vgl. Hüning 2000). In een aantal hoofdstukken geeft Meesters een bespreking van de internationale literatuur terzake, en een uitstekende classificatie van de verschillende typen splinters en splintercomposita.

Zoals Meesters (p. 160) opmerkt, wordt daarvoor ook de grens tussen splinters en affixen vaag. De belangrijkste categorie splintercomposita wordt gevormd door woorden met een splinter als linkerlid, en een bestaand woord als rechterlid, zo concludeert Meesters op p. 167. En bij viervijfde van de splintersamenstellingen is minstens een van beide woorden volledig, het type *flexileven*. Meesters maakt de interessante observatie dat dit mogelijk te maken heeft met het feit dat gewone AN-composita met een uitheems adjectief als eerste lid, zoals *totaalaanpak*, in het Nederlands niet zoveel voorkomen, en splintercomposita dit gat mogelijk vullen. Deze getalsmatige verhoudingen in de klasse van splintercomposita laten m.i. ook zien dat de voorspelbaarheid van de eigenschappen van een nieuw gevormd woord (voorspelbaarheid van woordsoort en betekenis) heel belangrijk is voor de taalgebruiker en de productiviteit van een woordvormingsproces bevordert. Als het rechterdeel een woord is, is de woordsoort van de samenstelling voorspelbaar, en weet men zo ook welke klasse van entiteiten met dat woord benoembaar is.

Splinters zijn voor Meesters gebonden morfemen. Interessant is overigens dat ze wel input kunnen vormen voor woordvorming, samenstelling zowel als afleiding. Zo is *cam* een splinter van *camera*, zoals in *webcam*, maar we komen nu in de krant ook al het werkwoord *cammen* tegen, met de betekenis: ‘met een webcam werken, of zich via een webcamera op het internet vertonen’.

In het slothoofdstuk van deze rijk gedocumenteerde studie worden tenslotte een aantal samenvattende conclusies gepresenteerd over de marginale morfologie. Meesters heeft zeker laten zien dat er veel mogelijk is op het terrein van woordvorming, en dat ook marginale morfologie de moeite van het bestuderen meer dan waard is. De Nederlandse taalkunde heeft zo een belangrijke aanvulling gekregen op het *Morfologisch handboek van het Nederlands* (De Haas en Trommelen 1993).

Het boek wordt gecompliceerd door een lijst van de woorden die in het boek aan de orde komen, een index, en een uitvoerige literatuurlijst.

Geert Booij

Literatuurverwijzingen

- Booij 2002 – Geert Booij: *The Morphology of Dutch*. Oxford: Oxford University Press, 2002.
- Booij 2005a – Geert Booij: ‘Compounding and derivation: evidence for Construction Morphology.’ In: Wolfgang U. Dressler, Dieter Kastovsky, Oskar E. Pfeiffer, and Franz Rainer (eds.): *Morphology and its Demarcations*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins, 2005, p. 109-132.
- Booij 2005b – Geert Booij: *Een web van woorden*. Inaugurale oratie, Universiteit Leiden, 9 september 2005.
- De Haas & Trommelen 1993 – Wim de Haas en Mieke Trommelen: *Morfologisch handboek van het Nederlands*. Den Haag: SDU Uitgeverij, 1993.
- Hinskens 2001 – Frans Hinskens: ‘Hypocoristische vormen en reductievormen in het hedendaagse Nederlands’. In: *Neerlandica Extra Muros* 39 (2001), 3, p. 37-49.
- Hüning 2000 – Matthias Hüning: ‘Monica en andere gates. Het ontstaan van een morfologisch procédé’. In: *Nederlandse Taalkunde* 5 (2000), 2, p. 121-132.
- Koornwinder 2005 – Oele Koornwinder: *Morfologische aspecten van het ideale woordenboek*. Diss. Universiteit Utrecht. Utrecht: LOT, 2005.

Vilan van de Loo, *Leven tussen kunst en krant. Beata van Helsdingen-Schoevers (1886-1920). Journaliste en declamatrice in Indië*. 2 delen. Leiden: KITLV Uitgeverij, 2004. (Boekerij ‘Oost en West’). – 171 + 129 p.
ISBN 90 6718 234 6.

‘Adoe, koh terlaloe, een meisje, zij sgrrijf in de krant!’ Met dergelijke uitroepen van verbazing waren schrijvende vrouwen in Indië vertrouwd. Hoewel ver in de minderheid – journalistiek was immers een mannenwereld vol perkaras of kwesties – wisten deze dames zich in de Indisch-Nederlandse samenleving staande te houden. Een van hen was Beata van Helsdingen-Schoevers, geboren op 21 maart 1886 in Madioen op Midden-Java. Als kleindochter van een vermogend eigenaar van koffie-, suiker- en houtkapondernemingen leek haar een gouden toekomst beschoren. Hoewel haar grootvader een jaar later in financiële problemen geraakte als gevolg van de Indische suikercrisis, had dat niet direct invloed op haar jeugd. Er was voor haar een gouvernante die was opgeleid aan het Instituut der Zusters Ursulinen te Batavia dat garant stond voor een beschaafde, lees Neder-